

СТАЛИЙ РОЗВИТОК, ЕКОЛОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ТА АЛЬТЕРНАТИВНА ЕНЕРГЕТИКА

УДК 332.142.2

ІНТЕГРАЛЬНИЙ ПОКАЗНИК СТАРОПРОМИСЛОВОЇ ОРІЄНТАЦІЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Вовк М.С., к.е.н.

Мащенко С.О., к.е.н.

Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

Стаття присвячена виявленню старопромислових регіонів України. Проведений аналіз теоретичних підходів до визначення поняття старопромислового регіону дозволив виявити головні риси таких регіонів та запропонувати їх власне визначення. Під старопромисловим регіоном пропонується розуміти територію з відносно низьким рівнем технологічного розвитку основних галузей спеціалізації та, як наслідок, високою концентрацією занедбаних територій та об'єктів, яка має давню історію промислового розвитку, характеризується високим рівнем урбанізації та низькою ефективністю заходів з модернізації основних виробничих фондів та основних фондів соціальної інфраструктури. Для виявлення старопромислових регіонів України в статті запропоновано інтегральний індекс старопромислової орієнтації економіки регіонів України (СОЕР_{ij}). Даний показник заснований на обсягах реалізованої продукції в регіонах в тих галузях, які відносять до традиційних, а також враховує рівень забруднення в регіоні. Групування регіонів проводилося згідно правила Г.Стерджеса. На основі проведених розрахунків виявлено три групи регіонів України. Серед них статус старопромислових регіонів запропоновано надавати Запорізькій, Одеській, Харківській, Донецькій, Дніпропетровській областям та м.Київ. Виявлено, що старопромислові регіони України попри галузеву структуру економіки, яка не відповідає вимогам сучасного постіндустріального суспільства, зокрема, орієнтації на розвитку четвертинного та п'ятого сектору промисловості, все ж, роблять великий внесок у економічний розвиток країни. Такі регіони характеризуються високими значеннями ВРП, випереджаючи інші регіони, високими показниками інноваційного розвитку, але в той же час високим рівнем забруднення, що не дозволяє віднести їх до депресивних або відсталих, які, за думкою багатьох вчених характеризуються нижчими показниками соціально-економічного розвитку, ніж інші регіони.

Ключові слова: старопромисловий регіон, старопромислова орієнтація економіки регіону

UDC 332.142.2

INTEGRAL INDICATOR OF OLD INDUSTRIAL ORIENTATION OF THE REGIONS OF UKRAINE**Vovk M.S., PhD in Economics****Mashchenko S.O., PhD in Economics***Prydniprovs'ka State Academy of Civil Engineering and Architecture*

The article is devoted to identifying the old industrial regions of Ukraine. Conducted analysis of theoretical approaches to the identifying the old industrial regions has determined the main features of these regions and there has been offered the definition of old industrial region. Under the old industrial region it has been proposed the recognise the territory with relatively low level of technological development of the main branches of specialization and, consequently, a high concentration of abandoned areas and sites, which has a long history of industrial development, high levels of urbanization and low efficiency of modernization of fixed assets and social assets infrastructure. To identify old industrial regions of Ukraine the integral index of old industrial orientation of regional economies Ukraine has been proposed. This index is based on the volume of sales in the region in sectors that are recognised as traditional and takes into account the level of pollution in the region. Grouping of the regions was conducted under the H.Sterdzhes rule. On the basis of calculations there have been identified three groups of the regions of Ukraine. It has been proposed to recognise as old industrial regions the following ones: Zaporozhskiy, Odeskiy, Kharkivskiy, Donetskyy, Dnipropetrovskiy and the city of Kyiv. There has been identified that old industrial regions of Ukraine despite the industrial structure of the economy that is not agreed with the requirements of modern industrial society, in particular, focus on the development of the fourth and fifth sectors of industry, however, make a great contribution to economic development of the country. These regions are characterized by high values of GRP, ahead of other regions, high levels of innovation development but at the same time a high level of pollution that does not allow to assign them to the depressed or backward regions, which, in the opinion of many scientists are characterized by lower rates of socio-economic development than other regions.

Keywords: old industrial region, old industrial orientation of the economy of the region

Актуальність проблеми. Вимоги постіндустріального суспільства наголошують на необхідності переорієнтації розвитку національних економік на четвертинний та п'ятий сектори. Секторальна структура економік регіонів України за цих умов має також відповідати сучасним вимогам, проте, як свідчать реалії, деякі регіони країни мають старопромислово орієнтацію економіки, яка не дозволяє крокувати в

напрямку посилення їх конкурентних позицій в глобальному гео економічному просторі. Спеціалізація на традиційних галузях промисловості, зокрема, текстильній, будівельній, металургійній, АПК не виведе Україну до високої конкурентоспроможності. Тому одному з актуальних питань сьогодні є визначення регіонів, які мають статус старопромислових та розробка ефективних заходів для модернізації та структурної перебудови економіки цих регіонів.

Аналіз останніх наукових досліджень. Проблемам реструктуризації економіки старопромислових регіонів присвятили свої праці О. Зайцев, К. Глонті, О. Лодишкін, В. Ляшенко, Ю. Макогон, А. Мокій, А. Новикова, Г. Фьольцков, І. Хаджинов.

Питання розвитку старопромислових районів аналізують в своїх працях Г.І. Денисик, І.Г. Мельник, А.Ю. Килимчук, В.С. Пацюк, І.В. Гукалова, Ф.Д. Заставний та ін.

Багато праць присвячено визначенню поняття старопромислового регіону, проте, слід зазначити, що поряд з ним також вчені часто для характеристики регіонів надають їм статус депресивного чи відсталого, при цьому на сьогодні немає єдиної точки зору стосовно того, як розмежувати ці поняття. Крім того, існує також науково-методична проблема щодо розробки показника, за допомогою якого можна було б оцінювати регіони України з точки зору рівня орієнтації їх економіки на традиційні галузі промисловості.

Мета статті полягає у виявленні старопромислових регіонів України.

Викладення основного матеріалу дослідження. Світова практика визначає старопромисловий регіон як промислово розвинену в минулому територію, яка опинилася в занепаді під тиском стійких кон'юнктурних факторів ринку. Риси старопромислових регіонів переважно зводяться до наступних [1, с.19; 2;3, с.70;4]:

- значна промислова база;
- висока концентрація населення;
- історично висока концентрація промисловості з розвиненими галузями, які відносять до застарілих, «традиційних» і які багато років визначали ефективність індустріалізації;
- спеціалізація на виробництві низькотехнологічної продукції для інших секторів економіки (енергетики, металургії та ін.);

- несприятливе екологічне середовище;
- переважання великих капіталоємних підприємств, які концентрують велику частку капіталу та робочої сили та виробляють обмежений асортимент вузькоспеціалізованої продукції;
- низька інноваційна активність у зв'язку з високою фондоємністю галузей та виробництв;
- низька мобільність населення та капіталу;
- високий рівень заробітної плати.

Зазначені риси породжують негнучкість та нездатність в кризових умовах адаптуватися до нових економічних умов, призводячи регіони до занепаду. В табл.1 представлено підходи вчених до визначення сутності поняття старопромислового регіону.

Таблиця 1 - Теоретичні підходи до визначення поняття «старопромисловий регіон»

Автор	Визначення
1	2
Веселовська О.Є. [5, с.9] Дериземля Н.О. [6, с.115] Кирику М.В. [7]	територія з високою концентрацією промислового виробництва, порівняно більшими обсягами випуску промислової продукції, вищими темпами зростання інвестицій, заробітної плати, але водночас із високим рівнем зношеності основних фондів і забруднення навколишнього середовища та нижчим ступенем використання новітніх технологій
Злобін І.В. [8, с.7]	територіальні угруповання, у межах яких історично функціонує основна частина підприємств промисловості, що мають значний потенціал у реалізації міжнародних інтеграційних програм через експортно-імпортні операції з реалізації товарів і послуг, міжнародну інвестиційну діяльність, здійснення локальних міжнародних інтеграційних дій і проектів
Лазарева Т.С. [9, с.188]	цілісне територіально-організаційне утворення, у межах якого історично склалася економіка індустріального типу третього та четвертого технологічних укладів і який, незважаючи на економічний спад, викликаний циклічністю регіонального розвитку, характеризується значним нагромадженням потенціалом розвитку
Глonti К.М. [10, с.28]	територія, на якій історично склалася концентрація індустріальних галузей, яка має в розпорядженні потенціал для збільшення виробництва наукоємної продукції, шляхом інноваційної трансформації свого виробничого комплексу в рамках удосконалення економічних відносин
Стародубровская И. [11, с.20]	територія, на якій історично склалася концентрація індустріальних галузей, що визначило економічну, соціальну та просторову структури міста, але яка не відповідає новим умовам та вимогам
Косинцев А.П. [12, с.24]	регіони, економічну основу яких становлять підприємства традиційних індустріальних галузей та які мають значний потенціал
Todtling F. [13, с. 7]	тип проблемних регіонів, де навчання та інновації в умовах оновлення економічної структури є недостатніми для її ефективного здійснення та для яких характерними є вузькоорієнтовані на традиційні галузі технологічні інновації, які домінують над розробкою та виведенням на ринки нової продукції та диверсифікацією економічної діяльності

Продовження табл.1

1	2
Steiner M. [14, с.988]	особливий тип регіонів, який знаходиться на завершальному етапі «власного регіонального життєвого циклу» й утрачає здібність щодо розробки нових видів продукції та відновлення місцевої економіки, перебуває у кризовому стані, втрачає позиції регіону-донору та вичерпав усі можливості щодо впровадження інновацій
Грушка В.В. [15, с. 174]	регіони, в яких у сучасних умовах найбільш гостро проявляються всі негаразди економічного та соціального розвитку
Мартякова Е.Г. [16, с. 217]	територія із застарілою промисловістю, низьким для умов сьогодення рівнем технологічного розвитку, де спостерігається загострення багатьох гуманітарних проблем, на них історично функціонують промислові підприємства, які володіють значним експортно-імпортним потенціалом та які часто переходять у категорію депресивних
Снігова О.Ю. [17, с. 6]	регіони, розвиток яких відбувався в період зростання попиту на продукцію, що виготовлялась із застосуванням стандартизованих технологій
Tödtling F., Trippel M. [21]	тип проблемних регіонів, де навчання та інновації в умовах оновлення економічної структури є недостатніми для її ефективного здійснення

*Джерело: складено авторами

Ми розуміємо старопромисловий регіон як територію з відносно низьким рівнем технологічного розвитку основних галузей спеціалізації та, як наслідок, високою концентрацією занедбаних територій та об'єктів, яка має давню історію промислового розвитку, характеризується високим рівнем урбанізації та низькою ефективністю заходів з модернізації основних виробничих фондів та основних фондів соціальної інфраструктури.

Поряд з поняттям старопромислового регіону вчені часто зазначають поняття депресивного регіону, а також відсталого, іноді ототожнюючи їх. До депресивних або так званих «проблемних» регіонів відносять регіон, який «...містить у собі депресивні території та, незважаючи на отримання державної допомоги, лишається на низькому рівні соціально-економічного розвитку і бюджетної забезпеченості порівняно з іншими дотаційними регіонами та потребує першочергового стимулювання на шляху до зменшення диспропорцій регіонального розвитку» [18, с.4]. В той час як старопромисловий регіон вченими здебільшого визначається як складова територіального устрою країни, яка має свою соціально-економічну систему і характеризується високою концентрацією промисловості і часткою у добувній і переробній промисловості [4, с.168] понад 7% [2, с.15].

Відсталі регіони визначаються вченими як регіони, які за системою соціо-еколого-економічних показників відстають від інших регіонів. Для таких регіонів характерна недиверсифікована структура промисловості, низький рівень життя. Депресивні регіони більшість вчених визначають тими регіонами, які в минулому характеризувалися

високою конкурентоспроможністю, проте, з різних причин, втратили минулі позиції та перетворилися на території з низькими показниками соціально-економічного розвитку [22-24]. Зазначимо, що вченими статус відсталого регіону надається, виходячи зі значень таких показників, як валовий регіональний продукт, доходи населення, капітальні інвестиції, роздрібний товарооборот підприємств, валову додану вартість, рівень заробітної плати, рівень безробіття, індекс інфляції) і бюджетної забезпеченості (власні доходи місцевих бюджетів, видатки місцевих бюджетів, трансферти, кошти, що передаються в державний бюджет із місцевих бюджетів) [18, с.3], в той час як при аналізі старопромислових регіонів більшу увагу приділяють показникам використання оновлених фондів, інноваційного розвитку, спеціалізації на промисловій продукції [25-29].

В цілому причини виникнення старопромислових регіонів вчені зводять до наступної послідовності: бурхливий розвиток однієї або кількох суміжних галузей під впливом позитивних тенденцій на світових ринках відповідної продукції → зміна структури попиту на світових ринках → жорстка конкуренція → структурна криза галузі → соціально-економічні проблеми регіону [22].

Слід зазначити, що за дослідженнями вчених до депресивних регіонів відносять переважно Вінницьку, Волинську, Житомирську, Закарпатську, Івано-Франківську, Кіровоградську, Луганську, Львівську, Миколаївську, Рівненську, Сумську, Тернопільську, Херсонську, Хмельницьку, Черкаську, Чернівецьку, Чернігівську області [18].

До старопромислових регіонів відносять Дніпропетровську, Донецьку, Запорізьку, Луганську області [19, 20, с.131]. Деякі вчені до старопромислових регіонів відносять також Київську, Одеську [23, с.303], Полтавську та Харківську область, а також місто Київ. [2, с.15].

На нашу думку, недоцільно ототожнювати поняття відсталого та депресивного регіону зі старопромисловим. Адже, як свідчать економічні показники, зокрема, значення ВРП по регіонах (табл.2) [30], а також окремі значення інноваційного розвитку регіонів (рис.2а, 2б) [31], такі регіони, як Дніпропетровський, Донецький та Запорізький характеризуються вищими показниками як конкурентоспроможності, так і інноваційного розвитку, ніж інші регіони, які, зазвичай, не відносять до старопромислових. Хоча, вони і характеризуються високим рівнем забруднення порівняно з іншими регіонами (табл.2), вони не тягнуть економіку країни «на дно».

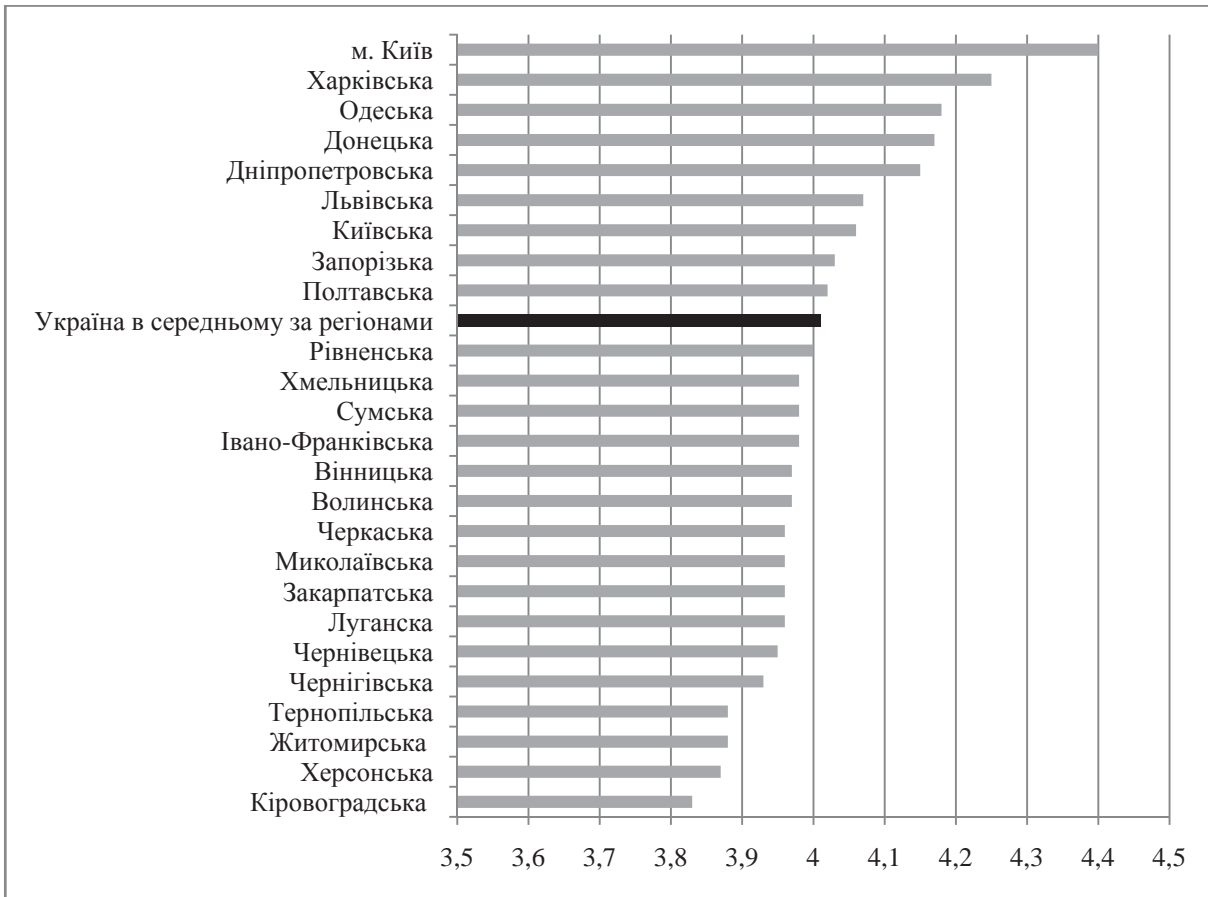

Рис. 1. Індекс конкурентоспроможності регіонів України 2013

*Джерело: побудовано авторами за [30]

Рис.2а. Показники інноваційного розвитку регіонів України

*Джерело: побудовано авторами за [31]

Рис.2б. Показники інноваційного розвитку регіонів України

*Джерело: побудовано авторами за [31]

Отже, для того, щоб виявити старопримислові регіони України, доцільно проаналізувати вклад кожного регіону в ті галузі, які відносяться до традиційних. Оскільки традиційними галузями промисловості в Україні вважається легка, будівництво, АПК, металургія, розглянемо вклад кожного регіону України в цих галузях (табл.2), а також рівень забруднення та ВРП згідно доступним даним.

Таблиця 2 – Показники розвитку традиційних галузей промисловості України, рівня забруднення та ВРП в регіонах

Області України	Обсяг виконаних будівельних робіт млн. грн, 2016	Виробництво основних сільськогосподарських культур за регіонами, тис.т, 2016	Кількість сільськогосподарських підприємств, одиниць, 2016	Обсяг реалізованої промислової продукції, млн.грн, 2016	Обсяги викидів, тис.т, 2015	Загальний обсяг відходів, тис.т, 2015	ВРП на душу населення, грн., 2014
1	2	3	4	5	6	7	8
Вінницька	2415,9	11991,3	2668	53554,7	7559,3	31152,6	27249
Волинська	1312,0	3875,9	909	22318,1	1105,4	15815,1	23218
Дніпропетровська	6267,3	6710,2	4111	324367,5	28831,9	10154109,3	53749
Донецька	2683,3	3602,7	1326	207935,4	37709,2	1065302,7	27771
Житомирська	962,9	5174,8	1103	30452,4	1429,7	4658,8	23678
Закарпатська	801,3	1689,8	1084	17564,9	887,1	1833,2	19170
Запорізька	1717,2	4655,1	2790	143252,3	15152,6	160034,8	37251
Івано-Франківська	1499,5	2739,9	759	35095,0	12462,2	42644,1	27232

Продовження табл.2

1	2	3	4	5	6	7	8
Київська	4168,0	7880,6	2212	82596,1	6375,8	44171,5	46058
Кіровоградська	821,1	7087,8	3229	22854,2	1741,9	343823,1	29223
Луганська	694,2	2856,2	1062	37097,5	6949,1	172097,4	14079
Львівська	4894,4	4967,5	1209	67388,2	5092,5	230054,8	28731
Миколаївська	1976,0	5572,5	4040	44781,4	2563,4	49087,5	30357
Одеська	6653,9	6745,9	5107	45256,5	4863,2	10233,9	31268
Полтавська	4247,2	10833,9	2443	125958,5	4797,5	25951,6	48040
Рівненська	1203,0	4204,6	629	29579,1	1937,3	36314,3	24762
Сумська	1126,1	6167,2	1089	34571,3	1780	33874,6	26943
Тернопільська	1344,0	5493,6	1079	15739,5	968,6	476,4	20228
Харківська	7242,1	9293,4	1967	130771,3	6676,4	44015,2	35328
Херсонська	656,9	4845,1	2644	23543,5	1002,8	1107,5	21725
Хмельницька	1571,1	7389,1	1573	32959,9	3093,5	8153,2	24662
Черкаська	1044,8	6936,8	2000	52618,5	3644,9	6503,4	30628
Чернівецька	1015,3	1952,4	832	8635,1	636,6	2774,8	16552
Чернігівська	635,0	6467,4	1120	22655,4	2104,4	10445,9	26530
м.Київ	16774,4	11991,3	712	148383,3	7227,9	11280,1	124163

*Джерело: складено авторами за [30]

Отже, згідно трактовок вчених, а також нашого визначення поняття старопромислового регіону, високі обсяги будівельних робіт, виробництва сільськогосподарської продукції, кількості сільськогосподарських підприємств, обсяги реалізованої промислової продукції та рівень забруднення свідчать про те, що регіон можна відносити до старопромислового. Для того, щоб виявити старопромислові регіони, нами запропонований наступний індекс:

$$COEP_{ij} = S_{ij} / S_j \text{ середнє,} \quad (1)$$

де $COEP_{ij}$ – одиничний індекс старопромислової орієнтації економіки регіону « i » відносно показника « j »;

S_{ij} – фактичне значення j -го показника для i -го регіону;

S_j середнє – середнє значення j -го показника для всіх регіонів України.

В свою чергу розрахунок інтегрального індексу старопромислової орієнтації економіки i -го регіону здійснюється за формулою багатовимірної середньої (середньої арифметичної):

$$COEP_i = \sum_{j=1}^m COEP_{ij} / m, \quad (2)$$

де m – кількість показників.

Отримані значення індексу $COEP_{ij}$ та ВРП регіонів представлені на рис.3.

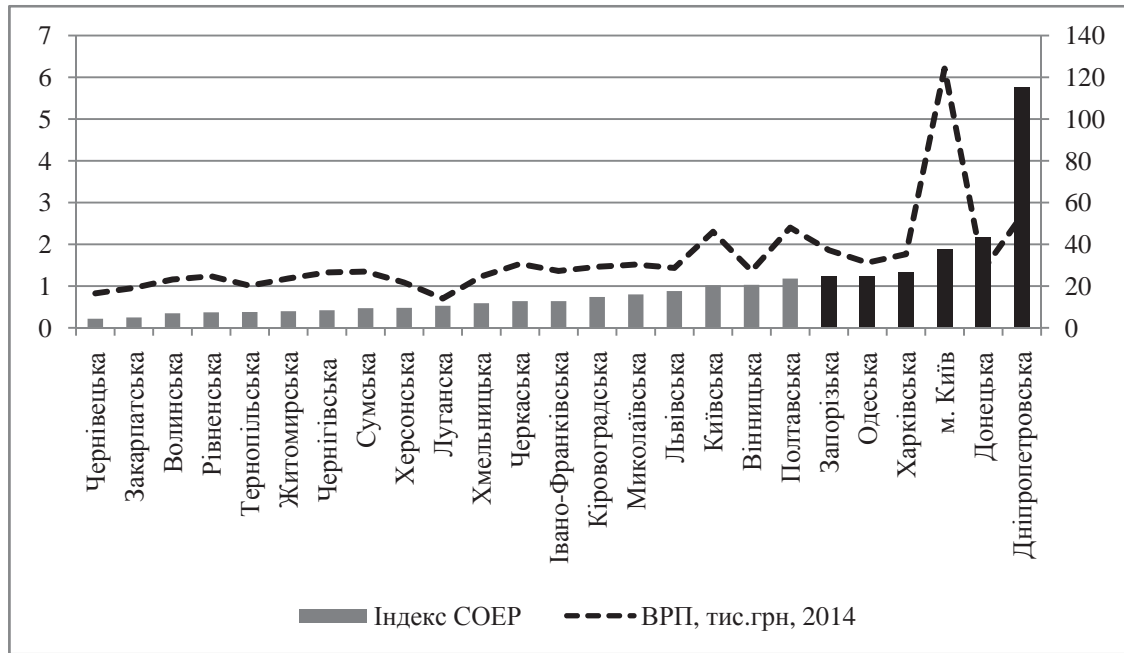

Рис.3 Індекс старопромислової орієнтації економіки регіонів України, $COER_{ij}$

*Джерело: побудовано авторами

Як видно з рис.3 регіони України, які, зазвичай, підпадають під категорію старопромислових, згідно наших розрахунків також можуть вважатися старопромисловими. Слід зазначити, що ВРП в цих регіонах високий, що ще раз доводить, що в контексті України старопромисловий регіон характеризується високими показниками економічного та інноваційного розвитку. Проте слід зазначити, що за браком статистичних даних регіонального розвитку важко проаналізувати, які саме інновації впроваджуються в регіонах та чи пов'язані вони з четвертинним та п'ятим секторами промисловості, які, як, ми вже зазначали вище, представляють собою імператив розвитку будь-якої економіки.

Для визначення оптимальної кількості інтервалів, тобто груп регіонів, на які можна розподілити значення індексу $COER_{ij}$ застосовано правило Г.Стерджеса:

$$n = 1 + 3,322 \lg N \quad (3)$$

Отримано наступні групи областей і значення індексу $COER_{ij}$:

Перша група: Чернівецька (0,22), Закарпатська (0,25), Волинська (0,35), Рівненська (0,37), Тернопільська (0,38), Житомирська (0,4), Чернігівська (0,42), Сумська (0,47), Херсонська (0,48), Луганська (0,53), Хмельницька (0,59), Черкаська (0,64), Івано-Франківська (0,64),

Кіровоградська (0,74), Миколаївська (0,8), Львівська (0,88), Київська (1,02), Вінницька (1,03), Полтавська (1,18), Запорізька (1,24), Одеська (1,24);

Друга група: Харківська (1,33), м. Київ (1,88), Донецька (2,16);

Третя група: Дніпропетровська (5,77). На рис.4 зображена гістограма щільності розподілу значень індексу $COEP_{ij}$.

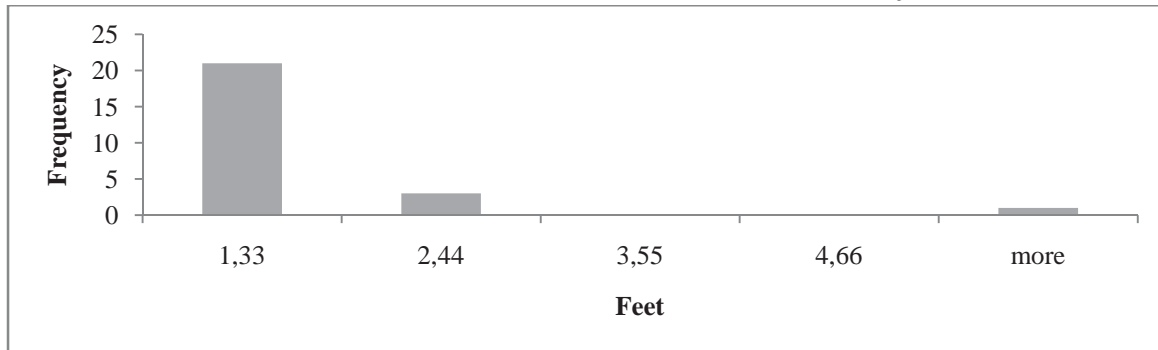

Рис.4. Гістограма розподілу значень індексу $COEP_{ij}$

**Джерело: побудовано авторами*

Отже, виходячи з розрахунків, до старопромислових регіонів можна віднести Дніпропетровську, Харківську, Донецьку області, м. Київ. З огляду на рис.4 можна побачити, що регіони другої та третьої групи з великим відривом випереджають інші регіони згідно аналізованих значень індексу $COEP_{ij}$. Проте враховуючи високі значення індексу для Одеського та Запорізького регіону, які очолюють першу групу, ці регіони ми також віднесемо до старопромислових.

Висновки. Проведене дослідження дозволило виявити головні риси старопромислових регіонів України та визначити саме поняття старопромислового регіону. На нашу думку, виявлені старопромислові регіони: Дніпропетровський, Харківський, Донецький, Одеський, запорізький, а також м. Київ, недоцільно вважати відсталими або депресивними з огляду на те, що значення одного з найважливіших показників регіонального розвитку – ВРП, перевищує значення інших регіонів, які не характеризуються орієнтацією на традиційні галузі промисловості України. Зазначимо, що шляхи модернізації та структурної перебудови економіки цих регіонів важливо також дослідити з врахуванням досвіду старопромислових регіонів Західної Європи та, можливо, розширити, перелік критеріїв та ознак, згідно яким регіону можна надавати статус старопромислового. Про це аналізу також потребують фактори та умови виникнення старопромислових регіонів Західної Європи. Отже, переліченим питанням буду присвячене подальше дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мельник І. Г. Старопромислові райони: типологічні риси і класифікація / І. Г. Мельник. - Суспільно-, фізико-географічні та геоекологічні проблеми старопромислових районів: матеріали Всеукр. наук. – практ. конф., присвяченій 75-річчю утворення кафедри географії Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (17-19 жовтня 2011р., м. Луганськ) / відп. ред. І. Г. Мельник. – Луганськ : Вид – во «ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. – 208.
2. Федулова С.О. Економіка старопромислових регіонів України: сучасне розуміння та реалії / С.О. Федулова // Проблемні питання економіки України та її регіонів. – 2015. – №4(20). – С.12-19.
3. Лоскутова В.В. Про деякі аспекти комплексної стратегії розвитку продуктивних сил старопромислових регіонів / В.В. Лоскутова // Менеджер. – 2014. – №2(68). – С.60-70.
4. Ситник О.І. Звалля як типовий пункт старопромислових районів центральної України: функціонування, проблеми та шляхи оптимізації / О.І. Ситник // Географія та туризм. – 2012. – №21. – С.167-178.
5. Веселовська О.Є. Інвестиційне забезпечення економічного розвитку старопромислових регіонів : автореф. дис. ... канд. економ. наук : спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / О.Є. Веселовська. – К., 2010. – 22 с.
6. Дериземля Н.О. До питання розвитку старопромислових регіонів (на прикладі м. Ватутіне Звенигородського району Черкаської області) / Н.О.Дериземля, О.І.Ситник//Екологічна наука.–2012.–№ 2. – С. 113–119.
7. Кирику М.В. Стратегічні орієнтири забезпечення економічної безпеки та тенденції розвитку старопромислових регіонів України / М.В. Кирику // Ефективна економіка. – 2014. – № 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2918>.
8. Злобін І.В. Визначення інтеграційних пріоритетів України в контексті використання потенціалу старопромислових регіонів : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / І.В. Злобін. – Донецьк, 2008. – 19 с.
9. Лазарева Т.С. Теоретичні аспекти управління старопромисловим регіоном / Т.С. Лазарева // Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна, 2011. – Вип. 39(2). – С. 186–191.
10. Глонти К.М. Старопромышленные регионы: проблемы и перспективы развития / К.М. Глонти // Регионология. – 2008. – № 4. – С. 27–39.
11. Стратегия развития старопромышленных городов: международный опыт и перспективы в России / И. Стародубровская [и др.] – М. : Ин-т Гайдара, 2011. – 248 с.

12. Косинцев А.П. Реструктуризация промышленности старопромышленного региона посредством иностранных инвестиций: дис. ... д-ра экон. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / А.П. Косинцев. – Екатеринбург, 2000 – 275 с.
13. Todtling F. One size fits all? Towards a differentiated policy approach with respect to regional innovation systems / F. Todtling, M. Trippel // Regionalization of Innovation Policy – Options and Experiences: Paper prepared for the conference (Vienna, 4-5 June, 2004). – Vienna: Vienna University of Economics and Business, 2004. – 35 p.
14. Steiner M. Old Industrial Areas: A Theoretical Approach / M. Steiner // Trajectories of the New Economy: Regeneration and Dislocation in the Inner City. Urban Studies, 2009. – № 46. – P. 987–1001.
15. Грушка В.В. Суспільно-географічні особливості Дніпропетровської області як старопромислового регіону / В.В. Грушка // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Геологія – Географія – Екологія. – 2012. – № 1033. – С. 173–177.
16. Мартякова Е.Г. Инструменты регулирования развития старопромышленных регионов / Е.Г. Мартякова // Вісник Донецького національного ун-ту. Сер. В: Економіка і право. – 2011. – Вип. 1. – Т. 1. – С. 217–222.
17. Снігова О.Ю. Підходи до ідентифікації старопромислових регіонів в зарубіжній літературі / О.Ю. Снігова // БізнесІнформ, 2011. – № 7(2). – С. 79–81.
18. Тофанюк О.В. Подолання репресивності проблемних регіонів шляхом зменшення диспропорції регіонального розвитку : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05 / О.В. Тофанюк. – Харків, 2010. – 24 с.
19. Дубницький В.І., Колесніков В.П. До питання умов інноваційного розвитку старопромислових регіонів України / В.І.Дубницький, В.П.Колесніков // Комплексне забезпечення функціонування інноваційних структур та трансферу технологій. – 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Lviv Polytechnic National University Institutional Repository <http://ena.lp.edu.ua>
20. Мокій А.І., Антонюк Д.А. Розвиток інституціональної інфраструктури бізнесу великих міст старопромислових регіонів / А.І. Мокій, Д.А. Антонюк // Соц.-ек.проблеми сучас.періоду України. – 2013. – Вип. 2(100). – С. 131-138.
21. Tödting F., Trippel M. One size fits all? Towards a differentiated policy approach with respect to regional innovation systems. Paper prepared for the conference «Regionalization of Innovation Policy – Options and Experiences», German Institute of Economic Research (DIW Berlin). – Institut für Wirtschaftsgeographie, Abt. Stadt- und Regionalentwicklung, WU Vienna University of Economics and Business, Vienna. – June 4-5, 2004. – 35 p.
22. Жаліло Я.А. Послаблення залежності економіки старопромислових регіонів України від зовнішньоекономічних чинників як стратегічний орієнтир структурної політики / Я.А. Жаліло, О.Ю. Снігова // Стратегічні пріоритети. – 2012. – №1(22). – С. 85-91.

23. Байда О.Д. Об'єктивні передумови реструктуризації старопромислових регіонів України / О.Д. Байда // Економіка будівництва і міського господарства. – 2012. – Т. 8, №4. – С. 299-308.
24. Ровинська К. Корпоративний підхід до формування регіональної політики в Україні / К. Ровинська // Актуальні проблеми державного управління. - 2012. - Вип. 4. - С. 159-162.
25. Braga D. Innovations and new technology – what is their role in the economy? In Medzinárodné vzťahy 2015. Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky. Medzinárodná vedecká konferencia. Medzinárodné vzťahy 2015 : aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky : zborník príspevkov zo 16. medzinárodnej vedeckej konferencie : Zámok Smolenice, 3. - 4. december 2015 [elektronický zdroj]. - Bratislava : EKONÓM publishing, 2015. ISBN 978-80-225-4219-7, s. [115-118] CD-ROM.
26. Raneta L., Braga D. Influence of the information technology on the world economy. In Almanach : aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky [elektronický zdroj]. - Bratislava : Fakulta medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave, 2013. ISSN 1337-0715, 2013, roč. 8, č. 4, s. 64-74 online. Názov z titulnej obrazovky. Požaduje sa Microsoft Internet Explorer. Dostupné na : <ftp://193.87.31.84/0183888/A2013-4.pdf>.
27. Braga D., Raneta L. Informačná skladová súčasnosť ekonomiky. In Evrointegracijni vibir Ukrajinu ta problemu makroekonomiky. Mižnarodna naukovo-praktična konferencija molodich včenich i studentiv. Evrointegracijni vibir Ukrajinu ta problemu makroekonomiky : XV Mižnarodna naukovo-praktična konferencija molodich včenich i studentiv, 12 grudnja 2013, Dnipropetrovs'k. - Dnipropetrovs'k : Dnipropetrovs'kij universitet imeni Al'freda Nobelja, 2013. ISBN 978-966-434-279-4, s. 12-13.
28. Braga D. Commercialization of innovation, selected aspects (European Union level). In Ekonomické, politické a právne otázky medzinárodných vzťahov 2016 : zborník vedeckých prác [elektronický zdroj]. - Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2016. ISBN 978-80-225-4281-4, s. 56-60 CD-ROM.
29. Raneta L. Ekonomika štátov SNŠ. 1. vyd. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2012. 251 s. [12,795 AH]. ISBN 978-80-225-3434-5.
30. Статистична база національної та регіональної статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://ukrstat.gov.ua/>
31. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2013 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.feg.org.ua/uploadfiles/ckfinder/files/reports/2013/FEG_report_2013_body_ukr_web.pdf